

Molyneux, Brian Leigh, Vitebsky, Piers, *Pământ sacru. Monumente sacre*, București, Editura All, 2008, trad. Gabriel Tudor

Olinescu, Radu M., *Biologia și psihologia artei*, București, Editura Cernaprint, 2008

Roberts, J.M., Westad, Odd Arne, *Istoria lumii. Din preistorie până în prezent*, Iași, Editura Polirom, 2018, trad. Cătălin Drăcșineanu

Turner, Jane, *The Dictionary of Art*, vol.22, New York, Grove'Dictionaries, 1996

CONNOTATIONS OF ALIENATION IN FOLKLORIC MENTALITY

Mariana COCIERU

PhD, Senior Scientific Researcher, Institute of Romanian Philology „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, State University of Moldova

Abstract: In the present approach, the author refers to the existence of the human being marked by permanent necessary transcendences, imposed or voluntary, which highlight a series of constants defining the condition of exile or emigrant of the traditional man. Whether it is through alienation, soldiering, marriage, death, transhumance, outlawry, etc., alienation or uprooting oscillates emotionally between two social environments: one, which reflects the notion of „home”, specific to a traditional folk habitat, and another – that of „black foreignness”, which includes a series of negative connotations generated by the transformations to which the emigrant subjected. Leaving parents' home or one's own home sometimes impels a perception of a habitat that is disintegrating due to forced emigration. „Home” is no longer the primary model of organizing the world, but a decomposed, ruined space. Analyzing several examples generated by the immaterial folk creation, we will notice that the „foreignness” gradually becomes autochthonous, obtaining a regional character, being associated with the neighborhood, the estate, or the neighboring village. During the research, we will notice that the reasons for alienation, uprooting, and loneliness reflected in popular creation are conclusive arguments that demonstrate realities of the past. Constantly conveyed, they allow the reconstruction of historical, social, psychological, cognitive aspects of a traditional mentality. Relevant in this sense are the folk songs through which the folklore performer expresses his emotional and emotional states related to this condition of alienation, separation from loved ones, and being in strangers. An analytical examination allows us to distinguish a complex repertoire of specific symbolic images, which emanates a different semantic load, depending on the folkloric context.

Keywords: alienated, uprooted, traditional mentality, folklore, „home”, „foreign”.

Identitatea etnoculturală a poporului român este concentrată în tradițiile și obiceiurile populare practicate, în creațiile folclorice transmise, în valorificarea portului național și a meșteșugurilor artei tradiționale. Cercetarea noastră își propune să ia în discuție unele aspecte ale identității prin prisma interpretării motivelor înstrăinării și dezrădăcinării care au fost reflectate de către autorul anonim în poezia folclorului literar în anumite perioade istorico-sociale.

Din repertoriul complex de produse folclorice, mentalul colectiv a ales să-și plângă amarul, îndeosebi, în cântecul folcloric. Marcat de un lirism profund, individualizat, în comparație cu lirismul colectiv de tip arhaic, cântecul propriu-zis e o expresie a unui eu folcloric inventiv, conștient de ponderea existenței sale. Investigând procesul de creație, Ovidiu Bîrlea va sublinia că acesta „e favorizat cu precădere de singurătate: acasă sau la lucrul câmpului, ori

umblând pe drumuri mai lăturalnice, cântărețul popular se simte fără voie predispus să intoneze vreun cântec prin care stă oarecum de vorbă cu sine însuși, spunându-și păsurile la un înalt diapazon artistic” (Bîrlea, 1983, p. 172).

Majoritatea specialiștilor afirmă că, în comparație cu cântecul epic care transmite informații despre realități istorice mult mai îndepărtate, cântecul propriu-zis, dominat de particularitățile unui lirism individualizat în concordanță cu realitățile cotidiene, nu păstrează urme ale timpurilor prea îndepărtate. Grație culegerii și înregistrării faptelor de folclor, putem, totuși, în baza mesajelor transmise de lirica populară să identificăm informații privind înstrăinările pe care le-au avut de suportat eroii folclorici în virtutea realităților istorice din ultimele două secole. Spre deosebire de celelalte categorii ale creației folclorice, lirica populară e într-o continuă schimbare și actualizare în funcție de noile mutații sociale.

Având în vedere cele expuse mai sus, conchidem că imaginea satului patriarhal mai poate fi reconstruită/reconstituită în baza cântecelor de înstrăinare și singurătate, a cântecelor de recruție sau cătănie, de război, a cântecelor ritualice din cadrul ceremonialurilor de familie etc.

Insistând asupra identității culturale a românilor oglindită în tezaurul național prof. Nicolae Constantinescu, într-un interviu pentru presa română, sublinia următoarele: „Folclorul/creația populară este socotită un fel de «arhivă a popoarelor». Dar a fixa cu exactitate când a fost creat un anumit cântec, o anumită poveste, o baladă sau o legendă nu se poate. Unele piese lirice pot fi datate relativ, în raport cu presupusul sau realul lor context genetic. Un vers precum «În gară la Leordeni...» nu putea să apară decât atunci când localitatea Leordeni a devenit stație de cale ferată, iar cântecul despre «focul de la Costești» s-a zămislit, de către lăutarii locali, în urma incendiului care i-a surprins pe locuitorii din acea localitate, în sfânta biserică, în noaptea de Înviere” (Popescu, 2014).

În această ordine de idei, este oportun să amintim aici că apariția cântecului propriu-zis de cătănie, de asemenea, o putem raporta doar la perioada introducerii serviciului militar: „de trecere de la armatele medievale la armatele moderne” (Bîrlea, 2015, p. 166), iar a cântecelor de haiducie (amintite și de Dimitrie Cantemir cu denumirea de cântece populare războinice) – sfârșitului secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea. Mai detaliat despre apariția cântecelor de cătănie ne relatează etnologul Ovidiu Bîrlea: „subspecia este relativ nouă, datând în chip plauzibil de la înființarea regimentelor românești, adică odată cu părăsirea armatelor de mercenari (în Transilvania, a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cu înființarea regimentelor grănicerești, iar în Principatele Române, epoca Regulamentului Organic)” (Bîrlea, 1983, p. 223).

Cât privește cântecul de înstrăinare și singurătate, majoritatea specialiștilor sunt de părerea că acesta s-a cristalizat în perioada migrației masive a popoarelor.

În mentalitatea populară, ne atenționează cercetătorul Adrian Crupa (2007, p. 634), reprezentările marilor despărțiri ale omului folcloric se conturează într-o percepție a lumii aflată între două extreme: „acasă” și „străinătate” sau „neagra străinătate”, care în imaginarul omului modern suferă serioase mutații. Bunăoară, pentru populația actuală de emigranți, străinătatea ia forma lui „acasă”, obținând conotații pozitive: „*Frunzuliță de dudău/ Asta-i țară bună, zău/ Vii aici sărac lipit/ Peste-un an ești pricopsit/ Ești acasă căldărar/ Aici ești milionar*” (Sasu, 1993, p. 122); „*Veniți,*

*feciori, după mine/ În America e bine/ Câștigi șapte-opt coroane/ Și petreci tot prin saloane** (Ibidem, p. 130); „*Frunzuliță trei spanace/ S-au pornit ai noștri-ncoace/ Și vin neică ca potopul/ De se miră tot New York-ul*” (Ibidem, p. 141).

În general, condiția izolării de ceilalți generează stări afective și emoționale profunde, pe care colportorul de mentalitate tradițională le percepe în felul următor: „Uneori, depărtarea de casă, de familie aduce înstrăinarea, dezrădăcinarea, pierderea apartenenței la ceva care îi definește și este numai al lor. Oamenii pleacă la mii de kilometri distanță în speranța că vor putea să-și ajute mai lesne familia, iar aici descoperă o lume dură, o lume aspră. Se poate întâmpla ca frigul ăsta pătrunzător să le intre în suflet și se pot pierde pe ei înșiși” (Lican, 2012), afirmă preotul Sebastian Lican stabilit cu traiul mai întâi în localitatea Apșa de Mijloc din raionul Rahău, apoi – la Novosibirsk.

Analizând mai multe mărturii ale persoanelor anchetate, Ernest Bernea ajunge la concluzia că „nu este indiferent dacă aparții unui sat sau altuia. Casă, vecinătate, sat sunt tot atâtea locuri de un cuprins tot mai larg, cărora omul le aparține și prin care el într-un anume fel există și se definește. Aceasta face ca mentalitatea generală a satelor tradiționale să nu îngăduie părăsirea nu numai a casei și vecinătății, dar nici pe aceea a satului din care omul își trage substanța, care îi dă putere și sănătate, mai mult decât atât, îi dă libertate și certitudine” (Bernea, 2005, p. 40). Iată o mărturie înregistrată de cercetător de la informatorul de folclor Măria Gh. Rogozea, care confirmă cele expuse mai sus: „Nicăiri nu-i bine ca-n satu’ tău și-n casa ta. Acolo-i locu’ tău, acolo-i rodu’ tău. Poți căpăta toate celea în străini și tot nu-i bine. Și când mergi afară, mergi pe sigur; calci în curte ca pin casă. În străini calci tot cu teamă; nu știi ce vine, ce te-așteaptă. Vezi, sunt tot felu’ de locuri și unde e mai sigur ca-n satu’ tău, ca-n casa ta? Locu’ tău e locu’ tău și nu s-asamănă cu altu’; la fel și satu’” (Ibidem, p. 41). În condițiile acestei mentalități tradiționale: „Fiecare mutare este o rupere de trecut, o pierdere a unui tezaur familial, de neam, așa cum fiecare mutare este, firește, și o suferință de adaptare la o viață lipsită de rădăcini, de trecut. Din această cauză mentalitatea generală a satului nostru vechi socotește o greșeală părăsirea moștenirii părintești; în genere” (Ibidem, p. 36).

Coborând în albia imaginarului omului tradițional vom observa că termenul de „acasă” include locul de obârșie, locul familial – satul, țara, propria locuință – casa, comunitatea, mediul social – familia, rudele, sătenii, cunoscuții, prietenii, animalele domestice implicate în muncă. Locul străin, „străinătatea”, este o proiecție a taberei militare, a războiului, a spațiului de pibegie, a satului, a țării, a noii familii, a comunității sociale în care sunt încadrați recrutul, ostașul, rău-măritata, copilul orfan, sluga la stăpân, bărbatul (mai nou și femeia) plecat după câștig (emigrarea în țările străine dezvoltate economic) etc. Cât privește codrul, muntele, stâna acestea obțin un statut de străinătate-casă, anume grație semnificației tranșante de siguranță și protecție pe care le pot oferi aceste imagini haiducului și păstorului.

Sentimentul înstrăinării și dezrădăcinării derivă din sentimentul dorului și al jalei care cuprinde sufletul colportorului de folclor aflat prin străini. Plauzibilă în acest sens e și afirmația lui Dumitru Caracostea precum că înstrăinarea reprezintă un efect cauzat de

* *Saloane* – cu sensul de „cârciumi”.

relațiile de familie (părinți-copii), legat de destinul rău măritatei, al însingurării forțate (Caracostea, 1969, p. 540-547), precum și al bărbatului înstrăinat prin cătănie, război, concentrare, haiducie sau din cauza unor obligațiuni familiale și profesionale de întreținere a familiei: ciobănie, căraușie/harabagie, muncă la pădure, piatră sau peste hotare etc.

În literatura populară întâlnim texte care evocă înstrăinatul fugar, care se ascunde fie de cătănie, pușcărie, război (luatul la oaste) sau concentrare. Alte imagini, precum flăcăii trimiși la oaste, răniți sau întorși din război, exteriorizează atât propriile dureri, cât și ale părinților, care sunt compătimiți și blestemați.

În continuare ne vom opri la câteva reprezentări ale motivelor înstrăinării și dezrădăcinării identificate predilect în lirica folclorică și generatoare de profunde emoții estetice, care întregesc conținutul semantic al cuvântului „dor”. Exegeța Georgeta Corniță, analizând lirica nerituală din Maramureș, reușește să identifice câteva „nuclee energetice afective, declanșatoare de imagini poetice”. Reproducem această tipologie mai jos: * **iubirea** cu variantele: iubire împărtășită/iubire înșelată/iubire obstrucționată, având ca nucleu energetic afectiv dorul erotic; * **soarta omului** cu ipostazele norocului/nenorocului/cu plăcerea de a trăi /cu sentimentul trecerii timpului/ cu sentimentul morții, având ca nucleu energetic afectiv dorul de viață, de fericire, credința în destin și tristețea în fața morții; * **complexul familial** cu ipostazele: rău-măritatei, a înstrăinatului/ înstrăinatei, cu conflictul noră-soacră/ părinți-copii/ frate-soră, având ca nucleu afectiv dorul înstrăinatei/înstrăinatului; * **munca** cu cel puțin trei ipostaze: tăietori de lemne, păstori, plugari, uneori plecați departe de casă; nucleul afectiv îl constituie dorul însinguratului/ al pribeagului; * **războiul/cătănia** cu cele două situații extreme: plecarea și reîntoarcerea, în cele mai fericite cazuri, cu nucleele energetice afective: dorul dezrădăcinatului/ dorul părinților/ al iubitelor/ durerea în fața morții inutile și înainte de vreme etc.” (Corniță, 1997, p. 57-58).

Semnificația lui „acasă” pentru înstrăinatul prin cătănie rămâne a fi una tradițional acceptată, exteriorizată într-o „realitate complexă, concretizată într-o serie de elemente, stări și procese marcate de o profundă notă emoțională” (Crupa, 2007, p. 635). Satul obține în conștiința recrutului valoarea unui spațiu familial idilic: „*Mai am azi și mai am mâine/ Și plec, satule, din tine/ Și la toți le pare bine,/ Că mă duc din sat la mine./ Numai mie-mi pare rău,/ Că mă duc din satul meu./ Satul meu e ca un rai/ Te iubești cu cine vrei*”¹³. Folcloristul Tudor Colac, investigând folclorul taberei militare conchide asupra categoriei tematice a folclorului ostășesc ca fiind: „dominată de acest sentiment al jalei și înstrăinării, constatând acea inegalitate socială a tânărului, acea nedreptate a destinului, ce îl desparte de ce îi este drag, de năzuințele sale pașnice și idealurile erotice” (Colac, 2002, p. 16).

În cântecul *Of, măi frate și măi vere*, imaginea spațiul rural patriarhal este extins la cel de țară, înstrăinatul este constrâns să plece nu doar din satul său, ci chiar din patrie: „*Of, măi frate și măi vere,/ Ai la inimă-o durere,/ O durere sângeroasă/ De mă*

¹³ Arhiva de Folclor, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (AFIFRBPH), 1967, ms. 170, f. 311; Rădeni – Orhei; inf. Matrona G. Chirică, 21 ani; culeg. G. Botezatu, I. Ciobanu, M. Hanganu, A. Manda, N. Polișciuc.

ustură la oase./ Nu-i durere, cum se cade,/ Da mă frige și mă arde,/ Că din iubita țară-a mea/ Am să plec la cale grea,/ Am să plec în țări străine,/ Unde nu cunosc pe nime,/ <...> Șase ani și jumătate –/ Basarabia-i departe./ Basarabia-i frumoasă –/ Dulce rai, grădină-aleasă”¹⁴.

Afinitatea „străinătății” cu „acasă” o vom desprinde din doinele și cântecele de haiducie și păstorie, unde codrul sau stâna iau încărcătura emoțională a lui „acasă” „itinerant, personalizat” (Crupa, 2007, p. 637) atât pentru eroul haiduc, cât și pentru păstor, cioban: „*Frunză verde, lemn dubit,/ Alei, codre îndrăgit,/ Mult pe lume te-am iubit!/ Tu-mi ești frățiorul meu,/ Cu tine trăiesc și eu;/ Tu să mă aperi pe mine,/ Că eu sunt frate cu tine*” (Pamfile, 1913, p. 271); „*Foaie verde bob năut,/ De când maica m-a făcut,/ Codrului m-a dăruit*” (Ibidem, p. 269); „*Frunzuliță de mătasă,/ Codrule cu frunza deasă,/ În tine, când am intrat,/ Eram tânăr ca un brad,/ Da acum când am ieșit,/ Îmi rad barba c-un cuțit,/ Codrule cu frunza deasă,/ Tu ești casa luminoasă*” (Poezia lirică populară, 1975, p. 200-201); „*Frunză verde, arțăraș,/ Eu sunt mândru ciobănaș,/ Pasc oițele în Carpați,/ Printre flori și printre brazi./ Gluga-mi este a mea casă/ Și cârligul mi-i nevastă,/ Iar pernuța – mușuroi/ Cu ochii țintiți la oi*”¹⁵ (Ibidem, p. 61) etc. Așadar, habitatul haiducului deseori prinde conturul unui tablou rustic/ autohton spre care aspiră eroul folcloric pentru a se integra în sânul naturii: „*Către sânul munților,/ La umbra molizilor,/ La cântecul merlelor,/ La mugetul cerbilor./ Către sânul codrului,/ La umbra făgetului,/ Unde-i drag voinicului/ Și-i place fârtatului*” (Ibidem, p. 184-185).

Pentru a atenua efectele înstrăinării, și păstorul, trimis în cătănie, este tentat să invoce natura ca actant în fortificarea asocierii locului străin cu cel de „acasă”: „*Munte, munte, piatra sacă,/ Lasă feciorii să treacă./ Să treacă la ciobănie,/ Să scape de cătunie*”¹⁶ (Colac, 2002, p. 128). Uneori eroul se află într-o dilemă în alegerea mediului ulterior de existență-înstrăinare: „*Stau în codru și gândesc,/ Ce să fac ca să trăiesc?/ Să m-apuc de plugărie/ Ori s-apuc în haiducie?*” (Poezia lirică populară, 1975, p. 195). Prin urmare, atât în lirica păstorească, cât și în cea de haiducie, însingurarea și înstrăinarea sunt percepute ca blesteme indirecte, remedierea cărora e concentrată în izolarea indivizilor în munți, codri/ păduri, stâne/ târle.

Spre deosebire de reprezentarea lui „acasă” „idilic”, menționează Adrian Crupa, imaginile asociate percepției unui „acasă” „itinerant, personalizat” „care servește dezrădăcinatului drept reper identitar, și, totodată, instrument de orientare și semnificare a «străinătății», sunt luate din sistemul de referințe specifice înstrăinatului. Sistemul de referințe se concentrează în jurul obiectelor materiale (cămașă, rufe, haine ale cătanei/ ostașului, batista mândruței) și a imaginilor specifice mediului său social (plug, car cu boi, vaci, părinți, frați, surori, copii, socri, nevastă, grădină, ogor, holde etc.) (Crupa, 2007, p. 635-636).

¹⁴ AFIFRBPH, 1963, ms. 146, f. 110; Beștemac – Leova; inf. Andrei Carp, 71 ani; culeg. E. Junghietu, I. Sandu, P. Nică.

¹⁵ AFIFRBPH, 1947, ms. 10, f. 59; Todirești – Ungheni, inf. Iacob A. Iuteș, 36 ani; culeg. M. Ianover.

¹⁶ Arhiva de Folclor a Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” (București), 1955, mg. 504c; Ilva Mică – Bistrița-Năsăud; inf. Ioana Gagea, 18 ani; culeg. Constantin Zamfir [publicat: Zamfir, 1958, p. 112, cu mențiunea: „După cum reiese din text, acest cântec de cătănie aparține perioadei Primului Război Mondial (1914-1918)”].

În continuare, cercetătorul Adrian Crupa se oprește la o nouă accepție a mediului familiar – „acasă” în soluție, care ia conturul unui spațiu ruinat, degradat. Vom exemplifica prin câteva mostre spicuite din înregistrările de creații populare: „*Plânge-mă, mamă cu milă,/ Că n-oi mai cosi-n grădină./ Coasa-n cui a rugini,/ Că fecioru-ți n-a mai fi*”¹⁷ (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 278); „*De-acasă când am plecat,/ Tată, mamă am lăsta/ Și-am lăsat o surioară/ Și-o mândruță ca o floare./ Înapoi când am venit,/ Tată, mămă n-am găsit,/ Surioara m-a uitat,/ Mândra mea s-a măritat*”¹⁸ (*Ibidem*, p. 281); „*Di undi catana pleacă/ Rămâni casa săraci,/ Rămân boii-njiugaț/ Și părinții supăraț*”¹⁹; „*Nu mai vezi tineri la plug,/ Nici patru boi trăgând la plug,/ Plugul două vaci îl trag,/ Un moșneag ține de coarne,/ Și-o nevastă supărată,/ Strigă la vaci câte odată,/ Pășind pe ogor din greu,/ Să-i mai vie vo hârtie,/ Din blestemata Rusie*”^{*} (*Furtună*, 2021, p. 79); „*Arde foc inima-n mine,/ Da nu mă prișepe nime,/ Numai șeriul și pomântul/ Și de sus Dumnezeu sfântul,/ Și maica de la mormânt,/ Că e-ni știe a neu gând./ Sărmana măicuța me,/ Când s-ar fașe pe-acole,/ Să-ni prăjească viața me,/ Să-ni împărțesc jălea me./ N-am niși mamă, da niși tată,/ Parcă sânt născut din teatră,/ N-am niși soră, da niși frate,/ Niși măicuță să mă cate./ N-am niși frați, da niși surori,/ Parcă sânt născut din flori./ Șine-i străinel ca mine?/ Numai eu și alții nime./ De străin eu și-am rămas/ Numa-s negru pe obraz,/ De înstrăinat, sărac/ N-am niși sara un' să trag*”²⁰.

Referindu-se la reprezentările „străinătății”, exegetul va deosebi o „străinătate” negativă („neagra străinătate”, „străinătate” *familiară* cu două grade de intensitate: *apropiată* (în interiorul propriei curți, al satului, moșiei) și *autohtonă* (în afara hotarelor satului natal, dar în interiorul granițelor țării) și „străinătate” *pozitivă* (corespondentul lui „acasă” negativ). Nu vom insista prea mult asupra definirii acestora, întrucât explicații detaliate aflăm atât la Dumitru Caracostea (1922, p. 105-106), cât și la Adrian Crupa (2007, p. 638-639).

De sentimentul cumplit al înstrăinării este legat și ciclul obiceiurilor de familie (vinderea copilului bolnav prin înstrăinare de leagănul familiei, căsătoria în alt sat, plecarea miresei în casa mirelui sau chiar în alt sat, decesul ca act al ruperii de lumea de aici și stabilirea în lumea de dincolo etc.). Dacă în cadrul obiceiurilor de naștere vinderea copilului bolnav prin înstrăinare reprezintă un act cutumiar asumat de a obține în final vindecarea copilului, atunci în poezia riturilor de trecere nupțială, cântecul miresei este o evocare a durerii fetei care este impusă să se despartă de vechea ei condiție, cea de fată mare, pentru a se încadra în noul statut de femeie căsătorită. Jalea despărțirii de cei dragi, părinți, surori, frați, rude, surate, iubiți, de libertatea feciorească macină sufletul tinerei mirese. Dumitru Caracostea distinge în folclorul ceremonialului nupțial de trecere, două forme ale înstrăinatului prin căsătorie: „prima este căsătoria într-un spațiu

¹⁷ Dermenji – Cahul; publicată: *Poezia populară moldovenească*. Alcătuitori: G. Botezatu, M. Savin, G. Timofte, Chișinău: Cartea Moldovenească 1957, p. 143.

¹⁸ Publicată: *Cântece norodnice vechi moldovenești*. Sub îngrijirea lui L. Corneanu. Chișinău: Școala Sovietică, 1956, p. 35.

¹⁹ Arhiva personală a autorului, 2019; Chișinău; inf. Maria Iliuț, 65 ani (originară din Crasna – Storojineț – Cernăuți); culeg. M. Cocieru.

* Arhiva personală a autorului, 2020; Butuceni-Orhei; inf. Iacob H. Moraru, 92 ani; culeg. A. Furtună.

²⁰ AFIFRBPH, 1947, ms. 23, f. 7; Cocieri – Dubăsari; inf. Ion N. Verlan, 72 ani; culeg. P. Crivițchi.

geografic limitat, mărginit la satul natal, eventual la cele apropiate; a doua se referă la căsătoria în depărtări” (Caracostea, 1969, p. 502). Din întregul repertoriu al poeziei ritualice nuptiale, doar cântecele dedicate miresei evocă motivul despărțirii, al înstrăinării și prevestirii viitorului destin în noul mediu social: „*Plângi, mireasă, și suspină,/ C-ai intrat în casă străină,/ Și te-or bate fără milă,/ Și te-or muștra fără vină*” (Poezia lirică populară, 1975, p. 126). Din cântecul miresei desprindem și vestirea despărțirii de părinți, de casa părintească: „*Ia-ți, mireasă, zâua bună,/ De la tată, de la mamă,/ De la frați, de la surori,/ De la grădina cu flori;/ De la floarea de busuioc,/ De la fete, de la joc,/ De la șir de peliniță,/ De la vorbe din porțiță./ Ieri ai fost cu fetele,/ Dar mâni cu nevestele;/ Ieri ai fost cu mama ta,/ Dar mâni cu soacră-ta*”²¹. Imaginea dezrădăcinării măritatei culminează în doina de jale cu încărcătura semantică oferită de imaginea florii vestejite: „*Foaie verde ș-o sulfină,/ Zmulge-o floare din grădină./ Cum nu crește de s-usucă/ Cum mă usuc eu, mămucă,/ Când m-ai scos din satul meu,/ Cel văzut de Dumnezeu,/ Și m-ai dat printre străini,/ Prin străini, prin cei capsâni*.../ Vai de floarea care-i smulsă/ Și-n grădina altui pusă!*” (Caracostea, 1969, p. 506).

În categoria cântecelor miresei care evocă motivul despărțirii sunt cele de la gătit mireasa: „*Ian tași, fimei, nu mai plângi,/ Nu mai plângi,/ Cî la mă-ta eu ti-oi duși,/ Când a crești orzu-n tindî/ S-a bati cu sticu-n grindî/ Or atunși/ Și niși atunși./ Ian tași, fimei, nu mai plângi,/ Cî la mă-ta eu ti-oi duși,/ Când a crești grâu-n casî/ Ș-a bati cu sticu-n masî/ Or atunși/ Șî niși atunși...*”²².

Același motiv se desprinde și din cântecul interpretat la bătutul hobotului, unde despărțirea este asociată și unui itinerar anevoios: „*Mai dați,/ Mai dați capișeli;/ Câti florișeli,/ Atâtea capișeli,/ Cî nu-i gâțî di niagarî,/ Da-i gâțî di fatî mari./ Pi drum di alamî/ Mă duc di la mamî;/ Pi drum di stini*/ Mă duc în striini;/ Pi drum di chetri/ Ma duc di la feti;/ Pi drum di flori/ Ma duc di la surori*”²³.

În categoria cântecelor de familie depistăm o serie de texte care evocă starea precară a nevestelor căsătorite forțat și înstrăinate: „*Foaie verde, trei arjinți,/ Am fost una la părinți./ Părinții cu putere/ M-au crescut de mângâere./ M-a crescut, m-a dezmerdat/ Pân-am fost de măritat./ Mi-a venit mire din sat,/ Părinții nu m-o dat,/ Le-o părut că-i dezbrăcat./ Mi-a venit altul din lume,/ La părinți le-a părut bine,/ Că se mântue de mine./ Dar mie mi-a părut rău,/ Că mă duc din satul meu*”²⁴. În aceeași categorie de texte soarta nefastă a căsătoritelor se împletește cu imaginea nenorocului: „*Foaie verde, trei alune,/ Spune, măicuță, spune,/ De mai am noroc pe lume*”²⁵; „*Săracii părinții mei,/ Bine-mi mai spuneau,/ Că noroc în lume n-am./ Of, noroc, norocele,/ Cum de mine nu-ți e*

²¹ AFIFRBPH, 1973, ms. 254, f. 91–92; Tașlic – Grigoriopol; inf. Paraschiva I. Solomonenco, 54 ani; culeg. G. Botezatu, I. Filip, I. Gancea.

* *Capsâni* – (reg.) hapsâni, haini, răi la inimă.

²² AFIFRBPH, 1969, ms. 202, f. 84; Constantinovca – Arbuzinca – Nicolaev; inf. Dumitru A. Badan, 69 ani; culeg. A. Hîncu.

* *Stini* – (reg.) spini.

²³ AFIFRBPH, 1969, ms. 202, f. 88–89; Alexandrovca – Voznesensc – Nicolaev; inf. Sofia A. Solomon, 74 ani; culeg. A. Hîncu.

²⁴ AFIFRBPH, 1967, ms. 170, p. 86; Rădeni – Orhei; inf. Eudochia N. Platon, 36 ani; culeg. G. Botezatu, I. Ciobanu, M. Hanganu, A. Măndea, N. Polișciuc.

²⁵ AFIFRBPH, 1968, ms. 184, f. 49; Brătuleni – Nisporeni; inf. Ana D. Poroseci, 24 ani; culeg. E. Junghietu.

jele?/ – Of, îmi e jele, dar n-am ce face,/ Că așa soarta ți se trage” (Poezia lirică populară, 1975, p. 108). Dorința părinților de a-și căsători fetele după miri bogăți, de a nu împărți averea și prejudecata de a scăpa cât mai urgent de fata mare (numită în popor – „piatra din casă”) condiționează materializarea sentimentelor de jale și ostilitate în creații lirice care evocă motivul căsătoriei nefericite.

Motivul înstrăinării și deșădăcinării din casa părintească a miresei este conturat și în orațiile ritualice precum *conăcăria, iertăciunea*, interpretate în cadrul magic al nunții: „*Să scoatem florișica din pământ,/ S-o scoatem cu rădăcini,/ S-o ducem pe mâni,/ S-o răsădim în grădină,/ Să fie o zână,/ În grădina împăratului,/ Unde-i raiul domnului/ Și umbra pomului,/ Ca acolo să-nflorească,/ Să rodească,/ Locul să-i priiască/ Și să nu se veștească*”²⁶ (*Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*, 2007, p. 453); „*Iar dumneta, jupână mireasă,/ Mâne stăpână de casă,/ E și te scoală,/ Pornește calea bătrânilor,/ Cărarea zânelor*”²⁷ (*Ibidem*, p. 457).

În categoria ceremonialului funebru înstrăinarea se asociază cu trecerea în lumea de dincolo a „dalbului de pribeag”: „*Of! Amar și gre durere,/ Moarte fără mângâiere/ Și o Moarte mânioasă/ Astăz mă scoate din casă/ Și cu jele mă disparte/ De la niamușoarele toate,/ De la frați, surori, părinți,/ De la prietenii și iubii./ <...> Că mă duc, unde nu știi,/ Că înapoi n-am să mai viu;/ Iaca mă călătoresc,/ Să nu mă teme* un lut uscat,/ Că mâne voi fi uitat/ De rude și de părinți./ Că așei din veci adormiți./ <...> Mărg la un loc străin/ Ca un hulubaș străin,/ Într-un codru întunicat/ La un loc pre depărtat*”²⁸ (*Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*, 2007, p. 476-477).

În cântecul de protest social, de viață grea, de asemenea, identificăm înstrăinarea prin invocarea motivului morții: „*Nu te lăuda, bogate,/ Că ai bani și ai de toate;/ Că a veni moartea într-o zi/ Și te-a lua de la toate:/ Și ți-a face casa-n deal,/ În fundul pământului/ În veliștea vântului*” (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 263).

Experiența grupului etnic înstrăinat rezidă în imagini dure despre străinătate, care, uneori, iau forma unor adevărate blesteme: „*Ard-o focu străinătate,/ C-am ajuns tare departe,/ Peste Nistru, peste ape,/ Unde cartea nu răzbate*” (*Smochină*, 1935, p. 106); „*Oi, Bugule, Bugule,/ Săca-ți-ar izvoarele,/ Să-mi trec eu picioarele/ Să-mi văd surioarele*”²⁹ (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 120).

În alte cazuri, eroul liric este tentat să-și imagineze înstrăinarea drept un rezultat al blestemelor din partea părinților: „*Frunză verde de mătăasă,/ Când gândesc cu dor acasă,/ Îmi plânge inima în oase,/ Dar nu plânge nici de-un bine,/ Dar plânge, că-s prin străini./ De străin ce-am rămas/ Numa-s negru pe obraz./ Maică! rău m-ai blestemat,/ De casă eu m-am depărtat./ Peste munți și peste apă/ În neagra străinătate,/ Unde n-am nici sori, nici frate,/ Dar nici maică cu dreptate/ Și nevastă să mă cate*” (*Ibidem*, p. 95-96). Blestemul părintesc generează lipsirea copilului înstrăinat de noroc „*Mamă, rău m-ai*

²⁶ AFIFRBPH, 1959, ms. 116, f. 78–83; Nezavertailovca – Slobozia; inf. Petre Dolta, 23 ani; culeg. I. Diordiev.

²⁷ AFIFRBPH, 1959, ms. 116, f. 84–90; Nezavertailovca – Slobozia; inf. Ion P. Dimitriev, 21 ani; culeg. I. Diordiev.

* *Teme* – (reg.) verbul „a chema”.

²⁸ AFIFRBPH, 1946, ms. 6, f. 104–105; Roghi – Dubăsari; inf. T. Popov, 19 ani; culeg. N. Lucavșciuc.

²⁹ Arhiva personală a autorului, iunie 1970; Șerbani – Voznesensk – Nikolaev – Ucraina; inf. P. P. Zapașcicova, 64 ani, culeg. I. Ciobanu [publicat: *Genuri și specii folclorice*, 1972, p. 177-178].

blestemat,/ Tot norocul mi-ai mâncat/ Și m-ai blestemat, și-am plâns, of,/ Rele zile am ajuns./ M-ai blestemat cu pară,/ M-ai zvârlit din sat afară./ De mă blăstămai și luna,/ De-am ajuns să-nconjur lumea./ De m-ai blăstămat și marțea,/ De-am ajuns să-mi mănânc viața./ De m-ai blăstămat și joia/ De-am ajuns să știu nevoia” (Ibidem, p. 96).

Observăm că înstrăinarea e un motiv persistent și în lirica folclorică a deținuților: *„Frunzuleană de pelin/ Viața plină cu venin./ Of, de ce nevoi amare/ Ei m-au dus la închisoare./ De la tată, de la mamă,/ De la frați și de la soră./ <...> De la sat cu rugămintă/ La-mpărat pornit-am fost,/ Ca să ierte el nalogul,/ unde anu-i tare prost./ Da-mpăratul pentru aceea/ Că la dans-am fost pornit,/ M-a băgat la închisoare/ Și departe m-a trimis” (Ibidem, p. 260); „Pușcărie, pușcărie,/ Dare-ar focul peste tine,/ Să rămâie numai scrumul,/ Să-mi fie și mie drumul,/ C-am intrat de mic copil/ Și-am să ies mai mult bătrân,/ Cu musteața spic de grâu/ Și cu barba pân-la brâu” (Ibidem, p. 259); „Foaie verde lobodă,/ Toată lumea-i slobodă,/ Numai eu stau la-nchisoare/ Sub lăcăți și sub zăvoare” (Ibidem, p. 256).*

Apropiate de cântecele de înstrăinare sunt și cântecele de singurătate, creatorii cărora sunt persoanele rămase singure (orfani, văduve etc.). Tensiune versurilor vibrează între soarta dramatică în care eroul liric s-a pomenit și regretul că nu are pe nimeni în preajmă: *„Frunzișoară de mohor,/ Ies afară, ard de dor,/ Întru-n casă să mă sting/ Și mai tare mă aprind./ Ies afară încetișor/ Și mă razăm de ușor,/ Și privesc în sat cu dor/ Cum merg frații la surori/ Și părinții la feciori,/ Și mamele la copile,/ Numai eu nu am pe nime”³⁰; „N-am tată să mă mângâie/ Nici mamă să mă tămâie,/ N-am nici frați, nici, surioare/ Să mă-ntrebe ce mă doare”³¹ (Poezia lirică populară, 1975, p. 81). Într-o stare similară de singurătate se simte și eroul liric părăsit de copii: *„Păsărică giurgiulie,/ Zboară tu peste câmpie/ Zi-le la copii să vie/ Până-ncă măicuța-i vie,/ Să trăim toți împreună,/ Ca s-avem și voie bună./ După ce m-or îngropa/ Ori or mai veni, ori ba./ Viața trece ca umbra,/ Se topește ca ceara./ Se topesc a mele zile/ Și vă las mâine-poimâne./ S-or întoarce-acasa-odată/ Ș-or găsi pe mama moartă,/ Și casa supărată./ Or găsi casa pustie/ Și livada-n sărăcie./ Inimioara i-a mustra/ Cum au lăsat pe mama/ Singurică, sârmana”³².**

În alte exemple eroul liric simte singurătatea, chiar dacă mai are pe cine în preajmă: *„Jelui-m-aș la cumnate,/ Cumnatele-s supărate,/ Mie nu-mi face dreptate!/ Jelui-m-aș la surori,/ Surorile au soție*/ Și ele nu-mi cred mie/ Necazul din vădănie”³³ (Poezia lirică populară, 1975, p. 105). În exemplul dat, starea dramatică este potențată și de utilizarea formulei *jelui-m-aș*, care apare foarte frecvent în lirica populară care invocă dorul și jalea și reprezintă, potrivit lui Dumitru Caracostea, „un tipar stilistic <...>, ca expresie a singurătății” (Caracostea, 1969, p. 530). O formă stilistică mai evoluată a motivului *jelui-m-aș și n-am cui* presupune existența de-a lungul istoriei a nedreptății în mediul social (cântecele de haiducie, de viață grea și protest social): *„Frunză verde de**

³⁰ AFIFRBPH, 1959, ms. 112, f. 62-62a; Teleșeu – Orhei; inf. Ana Grigore Derevenco, 20 ani; culeg. V. Palii.

³¹ AFIFRBPH, 1967, ms. 167, f. 28; Trebujeni – Orhei; inf. Tudora S. Moraru, 42 ani; culeg. N. Băieșu.

³² AFIFRBPH, 1982, ms. 338, f. 243-244; Crasnoilsc – Storojineț – Cernăuți – Ucraina; inf. Veronica M. Solcan, 74 ani; culeg. G. Botezatu, N. Băieșu.

* *Soție* – (pop.) soț, bărbat.

³³ Publicat: Pamfile, 1913, p. 221.

pelin,/ Văleu de copil străin,/ Când ajunge la stăpân/ Și e hacu-n jumătate/ Și ocară a treia parte./ Jelui-m-aș și n-am cui,/ Jelui-m-aș Prutului./ Prutul tace supărat –/ Multă oaste l-a călcat./ Jelui-m-aș și n-am cui,/ Jelui-m-aș codrului –/ Codrul are frunză verde/ Și pe mine nu mă crede./ Jelui-m-aș și n-am cui,/ Jelui-m-aș câmpului –/ Câmpul are peliniță/ Nici de dânsul n-am credință”³⁴ (Poezia lirică populară, 1975, p. 79). În societatea modernă perpetuarea acestui motiv este estompată, grație evoluției relațiilor sociale precum și a cadrului legislativ de ocrotire a drepturilor omului.*

Într-o serie de creații lirice, eroul folcloric solitar, spre deosebire de haiduc, cioban, simte singurătatea/ înstrăinarea și în sânul naturii, ea îl face să sufere oriunde ar merge: „Câte păsări codrul are,/ Cuib cu pui au fiecare./ Câte păsări codrul trec,/ Vara-n cântec o petrec,/ Numai eu nu pot cânta,/ Că n-am unde m-așeza,/ C-am avut cuibul la drum/ Sub o creangă de alun./ Câți oameni pe drum treceau/ Toți în cuibul meu zvârleau./ Dar eu nu m-am mâniat,/ Cuibușorul mi-am mutat./ Tucma-n vârful muntelui,/ În bătaia vântului,/ Dar ș-aicea n-am alin,/ Nu-i scăpare de-al meu chin./ Că brazii se clatină/ Și cuibul mi-l leagănă./ Vai de pasărea străină/Numai ea n-are hodină!”³⁵ (Ibidem, p. 116)

Cercetările efectuate asupra imaginarului tradițional ne dezvăluie că dramatismul înstrăinării este susținut de implicarea unor obiecte/ imagini cu încărcătură simbolică, menționăm doar câteva: **piatra** – „Eu mă duc, drumul rămâne,/ Plânge mândra după mine,/ Plânge mândra, plâng și eu,/ Plâng și petreli-n parău”³⁶ (Friedwagner, 1940, p. 348), „Mamă, inimă de piatră,/ Ce nu vii la mine odată” (Poezia lirică populară, 1975, p. 65), „Am plecat copil din sat,/ Dar de părinți n-am uitat –/ Le mai scriu câte-o scrisoare,/ Că dorul de ei îi mare./ Inima mi-i grea ca piatra –/ Mi-i dor de mama și tata./ Inima-mi arde cu pară –/ Mi-i dor de tată și mamă”³⁷ (Colac, 2002, p. 146); **spinii** – „Că străinu-i ca și spinul/ Și amar ca și pelinul” (Poezia lirică populară, 1975, p. 78), „Că viața printre străini/ Îi ca și drumul printre spini –/ De vei merge cât de lin,/ Tot te-mpunge câte-un spin” (Ibidem, p. 78); **pelinul** – „Pelin beau, pelin mănânc,/ Pe pelin sara mă culc,/ <...> Străin sânt, străin trăiesc,/ N-am cui să mă jeluiesc” (Ibidem, p. 107); **mărăcinul** – „Rău îi, frate prin străini,/ Ca desculț prin mărăcini”³⁸ (Ibidem, p. 101), „Înconjuratu-s de străini, / Ca iarba de mărăcini” (Ibidem, p. 78); **ciulinul** – „Că străinu-i ca ciulinul” (Ibidem, p. 82); **cucul** – „Străinel ca mine nu-i,/ Decât puiul cucului,/ Când îl lasă mama lui,/ Colo-n vârful teiului,/ Singurel cu gândul lui” (Ibidem, p. 103); „Sus pe vârful nucului/ Șede mama cucului/ Și tot cântă-n glas subțire/ Pentru-a noastră despărțire”³⁹ (Friedwagner, 1940, p. 327), „Cântă cucul, se rotește,/ Ghiță calul potcovește,/ De armată se gătește”⁴⁰ (Colac, 2002, p. 90); **turturica** – „Turturica, vai de

* Hac – (reg.) leafă, simbrerie, răsplată.

³⁴ Publicată: *Cântece moldovenești (norodnice)*, Partea I, 1927, p. 37.

³⁵ AFIFRBPH, 1968, ms. 184, f. 129; Milești – Nisporeni; inf. Ana E. Goman; culeg. E. Junghietu, D. Țurcanu.

³⁶ Boian; inf. Zamfira Toma; culeg. Adrienne Volcinschi.

³⁷ Arhiva personală a autorului, 1999; Bujor – Lăpușna; inf. Mihai Ciobanu; culeg. T. Colac. [publicat: *Codrul, de-aș fi ca tine... Cântecele lui Mihai Ciobanu*, 1996, p. 41].

³⁸ Publicat: *Cântece norodnișe moldovenești*, 1940, p. 60.

³⁹ Roșă-Cernăuți; culeg. Erast Mihalescu.

⁴⁰ AFIFRBPH, 1960, ms. 128, f. 22-23; Trebujeni – Orhei; inf. Sofia S. Lisnic, 42 ani, culeg. G. Botezatu, I. Vlad, G. Galan, I. Gherman.

ea,/ Ea soție nu-și mai ia,/ Chiar de cântă câteodată,/ Tot pe-o ramură uscată”⁴¹ (Poezia lirică populară, 1975, p. 101), „Turturică, turturea,/ Nu plânge de mila mea,/ Numai zbori la maica mea” (Caracostea, 1969, p. 515); **privighetoarea** – „Biata mea privighetoare/ Îmi cântă sara pe răcoare/ Și dimineața când se scoală” (Poezia lirică populară, 1975, p. 84); **cocoșul** – „Cucoșel de pe pădure,/ Du-te la maica și-i spune,/ Că unde m-a dat/ Și nu mi-i bine”⁴² (Ibidem, p. 122); **pasărea-mesager** – „Foaie verde de-un harbuz,/ Vine-o pasăre pe sus./ Și vine cu zborul greu/ Tucmai din sătucul meu/ – Pasăre, pasărea mea,/ să-mi spui maica ce făcea?/ – Cocea pâine și plângea/ Și la tine se gândea”⁴³ (Ibidem, p. 103); **stihia acvatică** – „Prutule, apî vioară/ Faci-te-ai niagrî cernialî,/ Stuhu tău – o penișoarî,/ ca sî scriu o hârtioară/ S-o trimăt la maica-n țară”⁴⁴ (Colac, 2002, p. 198); **stihia pirică** – „Pățimesc, nu pățimesc,/ Ard în foc și nu simțesc” (Poezia lirică populară, p. 65), „De m-ai blestemat cu foc,/ Să n-am parte, nici noroc” (Ibidem, p. 80), „Arde inimioara-n mine/ Ca focu-n cuptior de pâine,/ Focul arde și se stinge,/ Inimioara-n mine plânge”⁴⁵ (Colac, 2002, p. 136); **pâinea** – „Numai eu străin prin țară/ Mănânc pâinea cea amară” (Poezia lirică populară, 1975, p. 297), „Auzii prin cei bătrâni:/ Bună-i pâinea prin străini;/ Bună-i pâinea și mezoasă/ Și la mijloc veninoasă” (Ibidem, p. 83); **mama** – „Ține-mă, maică, lângă tine,/ Dacă mă-i depărta pe mine/ Mult în cale mă-i căta/ Și de mulți mă-i întreba”⁴⁶ (Ibidem, p. 118), „Maică, măculița mea,/ Vino, maică, aici colea/ Și te rog, maică, să vii/ Până-n fundul grădinii/ Să vâri mâna printre spini,/ Să mă scoți dintre străini”⁴⁷ (Ibidem); **norocul** – „Mamă, rău m-ai blestemat,/ Tot norocul mi-ai mâncat/ <...> M-ai blestemat cu pară,/ M-ai zvârlit din sat afară”⁴⁸ (Ibidem, p. 96); „Rău-i, frate, peste tot,/ Când omul n-are noroc./ Of, noroc, noroc, noroc,/ De te-aș prinde pe un loc,/ Să-ți pun lemne, să-ți dau foc,/ Ca să zici că n-ai noroc”⁴⁹ (Ibidem, p. 102) ș.a.

În tradiția etnoculturală românească, pe lângă semnificația sa de simbol al vieții și al morții, al liantului dintre lumea de aici și lumea de dincolo, *fluviul* este cel care segmentează geografic un popor, înstrăinând frați de același sânge, ceea ce-l motivează pe interpretul popular să-l invoce într-un șir de creații, aducându-i învinuiri: „Nestru, Nestru, apă blăstămată,/ De când pe tini ti-am trecut/ Și la Bug m-am dipărtat,/ Tu din mal în mal ai crescut/ Și pi frațaii nei din Moldova/ Nu-i mai pot videa/ Tot din pricina ta” (Smochină, 1935, p. 106); „Vreu sî trec în ceia parti,/ Și Nestru mă disparti./ Of, Nestri, di ci nu ti-ngustedz,/ Sî ni ti pășăsc/ Și-n Moldova sî mă trezesc”⁵⁰ (Idem, 1939, p. 19); „Prutule, apă vioară,/ De ce ți-i apa amară?/ Cine bea apă din tine,/ Fie străinel ca mine” (Pamfile, 1913, p. 222); „Oi, Bugule, Bugule,/ Săca-ți-ar izvoarele,/ Să-mi trec eu

⁴¹ Mârzești – Cornești [publicat: *Folclor moldovenesc*, 1956, p. 266].

⁴² AFIFRBPH, 1969, ms. 201, f. 50; Alexandrovca – Voznesensk – Nicolaev – Ucraina; inf. Vasiliu Dobrișă. 71 ani; culeg. E. Junghietu.

⁴³ Glavan – Drochia [publicat: *Poezia populară moldovenească*, 1957, p. 171].

⁴⁴ Hârlău; inf. Zamfira Șaramet [publicat: *Poezii populare. Doine*, 1888, p. 84].

⁴⁵ Ms. Gh. Madan, *Cântece de codru*, p. 2-3; Verejeni – Orhei; inf. Anica Goșloban (nu știe carte), culeg. Gh. Madan.

⁴⁶ Molochișul Mare – Râbnița; publicat: *Cântece moldovenești (norodnice)*, Partea I, 1927, p. 22.

⁴⁷ Publicat: Sevastos, 1888, p. 30-31.

⁴⁸ AFIFRBPH, 1967, ms. 174, f. 25; Cucuruzeni – Orhei; inf. Parascovia P. Meleca, 24 ani; culeg. A. Hâncu.

⁴⁹ Publicat: *Cântece norodnișe moldovenești*, 1940, p. 60.

⁵⁰ 1924; Coșnița – Dubăsari; inf. femeie, 68 ani; culeg. N. Smochină.

*picioarele,/ Să-mi văd surioarele*⁵¹ (*Poezia lirică populară*, 1975, p. 120); sau măgulindu-l: „*Bună ziua, Nistrule,/ Ce mai faci, bătrânule?/ Ce mai faci, drăguțule?/ Ce veste mi-ai adus/ De la frații mei din sus?*”⁵² (*Ibidem*, p. 264); „*Bună ziua, Nistrule,/ Nistrule, bătrânule!/ Am venit să te mai văd,/ Să te-ntreb, la sfat să șed,/ Că tu, frate, multe știi,/ multe știi de unde vii,/ Multe vezi și multe-auzi,/ Printre maluri multe-ascunzi./ Ce veste ne mai aduci/ pe a tale valuri dulci/ De la frații tăi de sus/ Și acei de la apus?*”⁵³ (*Ibidem*, p. 245).

Jalea și dorul devin elemente indispensabile în compararea destinului omenesc cu fluviul: „*Plină inima de jele,/ Ca și Nistrul de petricele;/ Plină-i inima de-amar,/ Ca și Nistrul din mal în mal;/ Plină inima de veninuri,/ Ca și Nistrul de anină;/ Tare-s plină eu de ciudă,/ Ca și Nistrul de hălăciugă*”⁵⁴ (*Ibidem*, p. 67); „*Înconjuratu-s de dușmani,/ Ca Prutul de bolohani*”⁵⁵ (*Ibidem*, p. 79).

Etnologul Nichita Smochină, culegător al literaturii populare a românilor de peste Nistru, ajunge la concluzia că „nota dominantă în poezia populară transnistriană este cântarea înstrăinării și a Nistrului”, or acest fapt vorbește despre „jalea seculară abătută asupra frânturii neamului aruncate peste Nistru” (Smochină, 1939, p. 10). Eroul liric este nostalgic după locurile natale – „acasă”: „*La noi era și vara, varî/ Și primăvara, primăvari*”, plângându-și soarta în „străinătate”: „*Di atâta-nstreinari/ Nu pot mergi pi cărari*” (*Ibidem*). Cercetătorul ne atenționează că românii transnistreni nu au uitat niciodată „țara mamă” – România, ci „nu fără nădejde, și întocmai ca fiul rătăcit, cântărețul de pe acele meleaguri spune cu amar: *Dimineața când mă scol,/ Es afarî-ncetișor/ Și mă uit în țară cu dor*” (*Ibidem*); „*Nu ni-i rău, nici dzac di boalî,/ Da mă uit în ceia țarî,/ Ca sî-ni strâng frațai grămăjoarî,/ Grămăjoarî nu i-am strâns,/ Da m-am pus gios ș-am plâns*”⁵⁶ (*Idem*, 1939, p. 19).

În studiile și culegerile de folclor înregistrat de la românii emigranți și stabiliți cu traiul în „străinătate”, cercetătorii au menționat preponderența cântecelor tradiționale ce includ motivul înstrăinării. În postfața culegerii *Și cânt codrului cu drag: Folclor moldovenesc din sate nord-caucaziene*, întocmită de muzicologul Iaroslav Mironenco, folcloristul Victor Cirimpei explică cauza acestei preponderențe: „nu e greu să ne dăm seama cât de scumpă era pentru prima generație de moldoveni, așezați cu traiul în Caucaz, evocarea în cântece a peisajelor basarabene, a reliefului de codru, a florei și faunei băstinașe” (*Și cânt codrului cu drag...*, 1987, p. 125). Alcătuitorul însuși va menționa că țărani basarabeni, care în anii 1860-1880 s-au stabilit cu traiul în nordul Caucazului, au avut grijă să ia cu ei „nu numai obiectele de uz, așa-zisele obiecte ale culturii materiale, dar și toată bogăția spirituală pe care o moștenesc: cântecele și dansurile, iscusința cu care cântau la fluier, din cimpoi, din frunză de prăsad, nu uitau

⁵¹ Arhiva personală a autorului, iunie 1970; Șerbani – Voznesensk – Nikolaev – Ucraina; inf. P. P. Zapașcova, 64 ani, culeg. I. Ciobanu [publicat: *Genuri și specii folclorice*, 1972, p. 177-178].

⁵² AFIFRBPH, 1971, ms. 224, f. 135; Bravicea – Călărași; inf. Gherasim E. Grăjdianu, 76 ani; culeg. L. Ungureanu.

⁵³ Jura – Râbnița [publicat: *Folclor moldovenesc*, 1956, p. 31].

⁵⁴ Publicat: *Cânteșe norodnișe moldovenești*, 1940, p. 76; *Cântece norodnice vechi moldovenești*, 1956, p. 95.

⁵⁵ Hârlău; inf. Iordache Fotache [publicat: *Poezii populare. Doine*, p. 8-9].

⁵⁶ 1924; Coșnița – Dubăsari; inf. femeie, 68 ani; culeg. N. Smochină.

nici <...> șezătorile, nici poveștile, cântecele de leagăn” (Ibidem, p. 3). Vom exemplifica preponderența motivului înstrăinării prin următorul exemplu: „*Cucușor de pe pădure,/ Pica-ț-ar limba din gură./ Mi-ai cântat an ș-o vară,/ De m-ai scos din sat afară./ Cucușor cu pana sură,/ Du-te-n țara mea și spune,/ Că unde-am venit nu mi-i bine,/ Că mi-i perna de ciorline**” (Ibidem, p. 23).

Migrarea țăranilor basarabeni i-a condamnat pe majoritatea dintre ei la o deșărădăcinare definitivă. Martorul ocular al acestor intemperii, corespondentul ziarului *Telegraf*, Basarab (se presupune că ar fi pseudonimul lui Zamfir C. Arbore), menționa cu referire la această realitate cruntă a țăranului basarabean: „odată pornit pe acea cale plină de amărăciuni, de nenorociri, de lipsuri și mai mari, pentru dânsul nu mai există posibilitatea de a se mai întoarce, căci ce ar găsi la un asemenea caz? Jidanul ori rusul i-a ocupat locul; pentru dânsul nu mai este loc, el este izgonit din țara sa pentru totdeauna” (Basarab, 1996, p. 20). Cu toate acestea, subliniază cercetătorii liricii populare a românilor de la est de Nistru, de Bug și din nordul Caucazului, Tudor Colac și Ion Buruiană, „în momente de însingurare sufletească și de meditație filozofică asupra propriului destin, conștient de drama pe care o trăiește, gândul celui deșărădăcinat și înstrăinat îi fuge, totuși, uneori la patria lui istorică: *Mă-nghie doru-n Basarabia,/ Dorule, nu mă-nghie,/ Basarabia nu-i cole,/ Basarabia-i loc departe,/ Nici hârtia nu răzbate*”⁵⁷ (*Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*, 2009, p. 51).

Existența umanului marcată de permanentele transcenderi necesare, impuse sau benevole, scot în evidență o serie de constante definitorii condiției de exilat sau emigrant al omului tradițional. Fie că trece prin înstrăinare, cătănie, nuntă, moarte, transhumanță, haiducie ș.a., înstrăinatul sau deșărădăcinatul pendulează emoțional între două medii sociale: unul, care reflectă noțiunea de „acasă”, specifică unui habitat folcloric tradițional, și altul – cel de „neagra străinătate”, care înglobează o serie de conotații negative generate de transformările la care este supus emigrantul. Părăsirea casei părintești sau a casei proprii, impulsionează, uneori, o percepție a unui habitat aflat în dezagregare din cauza emigrării impuse. „Acasă” nu mai este „modelul primordial de organizare a lumii”, ci un „spațiu descompus”, ruinat. Analizând mai multe exemple generate de creația folclorică imaterială, am observat că „străinătatea” treptat se familiarizează; devine apropiată sau se autohtonizează, obținând un caracter regional, fiind asociată propriului habitat, vecinătății, moșiei sau satului de alături, spațiului dintre granițele etnice și politice ale poporului său. Cercetările efectuate ne-au dezvăluit că motivele înstrăinării, deșărădăcinării și singurătății oglindite în creația populară reprezintă argumente concludente ce demonstrează realități ale trecutului. Vehiculate în mod constant, permit reconstituirea unor aspecte istorice, sociale, psihologice, cognitive ale unei mentalități tradiționale. Relevante în acest sens sunt cântecele folclorice prin intermediul cărora performerul de folclor își exteriorizează stările afective și emoționale legate de această condiție a înstrăinării, a despărțirii de cei dragi și a aflării sale prin străini.

BIBLIOGRAPHY:

* *Ciorline* – (reg.) ciurlani.

⁵⁷ Moldovanskoe – Krânsk – Krasnodar – Fererația Rusă.

- BASARAB. *Scrisori din Basarabia*. Ediție îngrijită de Aristița și Tiberiu Avramescu. Vol. I. Chișinău: Știința, 1996. 316 p.
- BERNEA, Ernest. *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*. Ed. a 2-a. București: Humanitas, 2005. 327 p.
- BÎRLEA, Eugenia. *Între boală și poezie: dorul de casă al soldaților români din armata habsburgilor*. În: *Nașterea documentului de folk-lore. Răspântii metodologice*. Coord. Ileana Benga. Cluj-Napoca: Risoprint, 2015 [*ORMA. Revistă de studii etnologice și istorico-religioase*, vol. 24 (2015)], p. 155-175.
- BÎRLEA, Ovidiu. *Folclor românesc: Momente și sinteze*. Vol. II. București: Minerva, 1983. 488 p.
- CARACOSTEA, Dumitru. *Aspectul psihologic al războiului*. București: Cartea Românească, 1922. 95p.
- CARACOSTEA, Dumitru. *Poezia tradițională română: Balada poporană și doina*. Vol. II. București: Editura pentru literatură, 1969. 646 p.
- Cântece moldovenești (norodnice)*. Culese de Pavel Chior. Partea I. Balta: Editura de Stat a Moldovei, 1927. 60 p.
- Cântece norodnice vechi moldovenești*. Sub îngrijirea lui L. Corneanu. Chișinău: Școala sovietică, 1956. 164 p.
- Cântece norodnice moldovenești*. Adunate și orânduite de L. Barschi și L. Cornfeld. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1940. 201 p.
- Codrul, de-aș fi ca tine... Cântecele lui Mihai Ciobanu*. Responsabil de ediție Vasile Romanciuc. Prefață de Tudor Chiriac. Cuvânt înainte de Anatol Ciocanu, Anatol Caciuc. Chișinău: Museum, 1996. 120 p.
- COLAC, Tudor. *Drag îmi e să fac armata: Din folclorul taberei militare*. București-Chișinău: Litera Internațional, 2002. 376 p.
- CORNIȚĂ, Georgeta. *Paradigme ale expresivității în lirica populară nerituală din Maramureș*. Baia Mare: Umbria, 1997. 375 p.
- CRUPA, Adrian. „Acasă” și „străinătate”. *Reprezentări în imaginarul tradițional*. În: *Români majoritari/ Români minoritari: interferențe și coabitări lingvistice, literare și etnologice*. Iași: Alfa, 2007, p. 633-642.
- Folclor moldovenesc*. Alcătuirea și îngrijirea de M. G. Savina și I. D. Ciobanu. Chișinău: Editura de Stat a Moldovei, 1956. 519 p.
- Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului: (Texte inedite)*. Alcătuire, îngrijirea textelor, comentarii, glosar, bibliografie, imagini: Nicolae Băieșu, Andrei Hâncu, Ana Graur. Vol. I. Chișinău: Elan poligraf, 2007. 596 p.
- Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului: (Texte inedite)*. Alcătuire, îngrijirea textelor, comentarii, glosar, bibliografie, imagini: Nicolae Băieșu, Grigore Botezatu, Ion Buruiană [et. al.]. Vol. II. Chișinău: S. n., 2009. 560 p.
- FRIEDWAGNER, Matthias. *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina (Cântece populare românești din Bucovina: De-ale dragostei)*. Würzburg: Konrad Triltsch Verlag Würzburg, 1940. XLIII+582 p.
- FURTUNĂ, Alexandru. *Aspecte istorico-folclorice și epistolare privind serviciul militar al basarabenilor și participarea lor la diverse conflagrații (secolul XIX – prima jumătate a secolului al XX-lea)*. În: *Cercetarea istoriei și patrimoniului cultural local în contextul dezvoltării durabile a societății. In Honorem Nicolae Chicuș*. Coord.: Larisa Noroc, Valentina Ursu. Chișinău: S. n., 2021 (CEP UPS), p. 58-79.
- Genuri și specii folclorice*. Chișinău: Știința, 1972. 199 p.
- LICAN, Sebastian [Preot]. „Trebuie să râzi la Dumnezeu. Să te bucuri de viața pe care ți-a dat-o și atunci și el îți va zâmbi”. În: *Formula AS*. 2012, nr. 1011, [rubrica] Spiritualitate. Disponibil: <http://www.formula-as.ro/2012/1011/spiritualitate-39/pr-sebastian-lican-14868> (citât 06.07.2022).
- PAMFILE, Tudor. *Cântece de țară*. București: Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea și Librăria Națională, 1913. 358 p.
- Poezia lirică populară*. Alcătuirea, introducerea, comentariile de Ion Ciobanu. Chișinău: Știința, 1975. 376 p.

Poezie populară moldovenească. Alcătuirea și îngrijirea de Gr. G. Botezatu, M. G. Savina și G. A. Timofte. Chișinău: Editura de Stat a Moldovei, 1957. 414 p.

Poezii populare. Doine. Culese și publicate întocmai cum se zic de Mihail Canianu. Iași: Editura Librăriei frații Șaraga, 1888 (Tipografia Națională). 274 p.

POPESCU, Ion Longin. *Prof. Dr. Nicolae Constantinescu: „În tezaurul culturii populare se găsesc semnele cele mai viguroase ale identității românești”*. În: *Cotidianul.ro*. 2014, 12 iulie [online].

Disponibil: <https://www.cotidianul.ro/prof-dr-nicolae-constantinescu-in-tezaurul-culturii-populare-se-gasesc-semnele-cele-mai-viguroase-ale-identitatii-romanesti/> [citat 20.09.2022].

SASU, Aurel. *Cultura românească în Statele Unite și Canada*. Vol. 2: *Nostalgia românească*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1993. 198 p.

SEVASTOS, Elena Didia Odorica. *Cântece moldovenești*. Iași: Tipografia Națională, 1888. 344 p.

SMOCHINĂ, Nichita P. *Les Moldaves de Russie Soviétique depuis les origines jusqu'à nos jours [Moldovenii din Rusia Sovietică de la origini până în zilele noastre]*. În: *Moldova Nouă*, anul I, 1935, nr. 1, p. 69-107.

SMOCHINĂ, Nichita. *Literatura populară a românilor de peste Nistru*. În: *Anuarul Arhivei de Folclor*. Vol. V. București: Imprimeria Națională, 1939, p. 7-56.

Și cânt codrului cu drag: Folclor moldovenesc din sate nord-caucaziene. Culegere, alcătuire, descifrare și prefață de I. Mironenco. Chișinău: Literatura artistică, 1987. 132 p.

Notă: Articolul este realizat în cadrul proiectului 20.80009.1606.03 *Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*.